

FAT, f, m. 'destí', del ll. FĀTUM 'predicció, oracle', 'destí, fatalitat', derivat de FĀRĪ 'dir'. □ 1.ª doc.: Llull.

«Fèlix demanà al pastor si *fat* ni astre era cosa necessària» (*Merav.*, Ag. I, 113). En el qual ja apareix sovint aquest mot, com en altres escriptors medievals, en els quals es troba també en plural, això especialment en Ausiàs, JoMartorell i llurs imitadors: «que ans, de aquest món los implacables *fats* los transporten, que a conexença de algú lo seu viure pervingua, essent menys que pedres e arbres ---» (*Tirant*, Ag. I, 60), i veg. infra Bn. Estrús. I no se n'estigueren els escr. Renaix.: «Y què 'ns caldrà a nosaltres? seguir la rierada / o contra 'l *fat* empènyer la barca, a vela y rem? / dels massa crèduls riure'ns o fer ab ells llaçada? / Titans de cor de roure, digau-me: què farem?» (*Atl.* III (p. 100)); «Altres dames diuen / —Benvinguts! Avant! / Els *fats* us somriuen, / propici és l'instant», Ruyra (*País del Pler* II, v. 19).

En forma romànica el mot es mantingué sobretot en les quatre llengües del SO.: port. *fado* 'destí d'una persona' (amb el derivat ENFADAR), cast. *hado*, bearn. *bat* «destin, sort», oc. ant. *fat* id. (ja en trobadors de c. 1200: *Roman de Ferabràs*, Perdigó); i també passà al basc: guip. i bisc. *patu* «hado, destino», «hechizo, habilidad inexplicable», bisc. *adu* «suerte», «hasard», guip. *adur* (per als quals, veg., però, el DECH).

Fada [fi S. XIV, *DAG.*, *AlcM*] del ll. FATA 'els fats' plural de FATUM, que acabà per pendre's per una personificació del destí (però no fou mai una deessa pagana *Fata*, com diu *AlcM*, entenent malament el que porta el FEW, i instituint a tort dos articles *fada*, que en realitat són un mot idèntic), si bé ja en l'Alta Edat Mitjana començà per aplicar-se als fets o destins (quasi equivalents de les parques mitològiques): veg. les dades i història exacta i detallada en el DCEC (HADO); com ho mostra el context en Fra Ginebreda i en el *Curial* (cites que *AlcM* posa a tort dins l'article que dedica a les encantades), *fades* en aquestes obres significa 'el destí, els fats'.

Aplicat a la dona màgica, no apareix en la nostra literatura fins c. a la fi del S. XIV [1372, JMarc, dicc. de rims, 178, 1500], parlant en particular de la fada Morgana (cita dels *DAG.* i *AlcM* d'un text de 1394) la qual parla (si bé en fr. antic) en la *Faula* del nostre Guillem de Torroella, ja una mica abans: «au temps qu'Artus conec Bretayne, / a cuy je suy charnel germayne, / suy ge per tot lo mon clamee, / per mon droyt nom, Morgan la fee» (v. 527); «Ja de la casa encantada / hont, presas ab tirania, / eran de l'ànima mia / cada potència, una *fada*: / en una gran nuvola da, / per la regió franca y pura, / la aparent arquitectura / se resolgué y dissipà... / tot se'm representa ja / en sa natural figura», R. de Vallfoguera.

Mot i idea magnificats amb l'obra mestra: «Lo que mirau, —li diu— no són congestes: / són los mantells d'arminí de les *fades*, / que dancen, a la llum de la celstia, / dels estanys de Cadí vora les aygües: / si 'l més bonic y perlejat tinguéssou, / vos valdria, Gen-

til, més que l'espasa», Verdaguier.¹ «Els llocs que els senyalen / són uns troncs d'or: / els joves s'hi instal·len, / muts i amb baticor; / mentrestant les *fades* / es van reunint, / a onades, a onades, / vers ells acudint», Ruyra (*El País del Pler* II, v. 85); «com si les birbadores fossin el fris d'algun palau de *fades*», Morera i Galícia (*Les Birbadores*, c. 1927). Tradició, doncs, literària, com nota Verdaguier; per a les creences populars pirinenques, ultra els articles dedicats ací als sinònims esmentats per Mn. Cinto, veg. la nota que dono en apèndix a *encantaires* en *CANT*.

Fadar 'destinar (el fat), encantar, fixar (parlant del destí)'; ja en Llull: «segons que és la natura e lo punt sots lo qual nex l'ome, és aestrat e és *fadat* aquell home quant deu viure, ni qual mester li cové mills, ni en qual terra li ixen mills sos negocis», «moltes vegades s'esdevé que no esdevé a home sò que li és *fadat* segons los corsos celestials», *Doctr. Pu.* (ed. Gili, p. 267); «mas viuràs de cent anys, pe<s>sats: / que axí te sàpies *fedats*» (en una composició popular dels Ss. XIV-XV, CaCandi, *MiscHistCat.* I, 170); «los *fats* me *fadaren* / en aquell jorn, hora e punt que fuy nat», Bernat Estrús (Girona, S. XV, citat en l'*Antol. Poët.* de 1975 de Marian Aguiló (M. Llompart) junt amb els versos del poeta-filòleg (1849): «acal els ulls, tremolós: / poruc dels que em *fadaren*, / mai sabrà, a mi quant l'ador» (pp. 128, 129).

El mot ha continuat usant-se literàriament, i fins ha seguit viu en alguns llocs, almenys a les Illes: «el posaren en terra i sa més grossa de ses *fades* proposà: —El *fadam*...? —Ja ho crec que sí! —digueren ses altres. —Idò, per la *fat-i-fa*² que ma mare m'ha donat i ma germana m'ha encomanat —digué sa que havia parlat primer— que descompareixque es teu gep», JCastelló (*Rond. Eivissenques*, 71). Però no conté tal mot en cap acc. el passatge del Ll. de les Dones d'Eiximenis que citen *DAG.* i *AlcM*, car es tracta d'una grafia incorrecta del broix i poc freqüent llatíisme *fedar* (ll. *foedari*) 'sollar, deshonrar' («souiller, flétrir, avilir», Ciceró, Livi, Tàcit, etc.), com ho mostra ja el context eiximenià (per tant cal esborrar la 2.ª acc. que atribueix a *fadar AlcM*). *Fadament* (VCatalà); tampoc existeix l'adj. subst. *fade* 'fetiller' d'*AlcM*: es tracta del plural de *fada* en el conegut *ser fades, haver-hi males fades*, 'fadar, estar mal fadat'.

CPT.: *Mal-fadat* (=cast. *malhadado*) 'desventurat, destinat a un mal fat', usat per Ausiàs i JoMartorell i ja en les *Lleg. Rim. de Sevilla*: «tant tost Pilat lày an menats / e no vestí lo *malfadats* / la gona que vestir solia: / e l'emperador / --- / mandà que fos encarcarat» (v. 645). La guineu escarnint el corb: «¿com te pots cuydar que yo digués a de veres ço que t'he dit, com tu sies lo pug leig e hòrreu e *malfadat* aucell del món?»), Eiximenis (*Terç*, NCL. VI, 145).

Faduc adj i subst. 'malastruc' [1372, *ffaduga*, 254; *Facet*] «—Si no lo acabau no-us daré res - Ells comencen a cavar l'ort gran, e féya-s vespre: axí que no-u podien acabar; lo fill del rey, jurat en lo regne, veye los *faducs* que-s trencaven e no podien acabar ---», StVicentF (*Quar.*, 122.31).³ *Fadeta*. Cf. ENFADAR.